

רוצים לבנות
למרחבי הפעילות חובבנית 15
בזמנים אלו זמינים -
0556884537

קורונה

ופוסטמודרנה

השפעתה החיובית של מגפת הקורונה
על התרבות הפוסטמודרנית

הרב יגאל לוינשטיין

יוצא לאור על ידי תנועת 'בואי הרוח'

עריכה: נתנאל שאול net.tanel@gmail.com
עיצוב ועימוד: שמוליק וינברגר 052-7710425

חברות נוספות:

'אג'נדה צבאית' - הרב יגאל לוינשטיין
'אם בישראל' - הרב יוסף קלנר
'המשפחה שלנו' - הרב יגאל לוינשטיין

לתגובות, תרומות, ולהקדשת חוברות:
boiharuach1@gmail.com | 055-6884537

להזמנת החוברת והפצתה:

054-7364973

הקדמה

אנו נמצאים כיום בעיצומה של תקופה דרמטית וייחודית בתולדות האנושות. מגפת הקורונה שפרצה לה לפתע לתוך עולמנו הטכנולוגי, הנאור, המסודר והבלתי מעורער - זעזעה באבחת דממה גלובלית את הסדר העולמי ואת תפיסת האדם את עצמו, את משפחתו ואת החברה אליה הוא משתייך.

**מגפת הקורונה
זעזעה באבחת דממה
גלובלית את הסדר
העולמי ואת תפיסת
האדם את עצמו, את
משפחתו ואת החברה
אליה הוא משתייך**

עמים התכנסו חזרה אל מדינתם, משפחות הסתגרו שבועות וחודשים בבתיהן, מיליוני אנשים ברחבי העולם איבדו את מקום עבודתם ואת מעמדם בחברה ואף בעיני עצמם, תוך שהם נאלצים להתמקד בקומת הקיום הבסיסית של האדם, כאשר מסביב הסדרים החברתיים והגלובליים הולכים ומתפוררים להם במידה כזו או אחרת.

אנו נאלמים דום אל מול התערערות כל סדרי החיים אליהם התרגלנו, עד שאיננו שמים לב לכך כי על העולם האנושי המתקדם והנאור אליו אנו משתייכים ובקרבו אנו חיים, הולכת ומשתלטת תרבות המבוססת על השקפת עולם שכל עניינה הוא הרס הסדרים החברתיים הקיימים, תרבות של דה-קונסטרוקציה. תרבות פוסטמודרנית הטוענת ש"אין

משמעות לדבר בשם התבונה, האמת או הידע¹ ולכן "אין דבר שידריך את מחשבותינו ורגשותינו, ואפשר לעשות כל העולה על רוחנו".

והנה, מתגלה כי אין בכוחם של בני האנוש "לעשות כל העולה על רוחם", בקושי לצאת מהבית הותר לנו. ומעצמה עולה השאלה בדמיונו של האדם הבודד והמבודד - שמא מעבר לרצון הפרטי של האדם יש תכלית לחיים אשר בשמה יש לעשות ולפעול בעולם?

מגפה זו מופיעה בחיינו כאשר העולם התרבותי שמסביבנו מושתת על תפיסת עולם השואפת לפירוק שיטתי

ומתוחכם של אמיתות, מוסכמות וסדרים חברתיים בסיסיים, ולביטול ושינוי זהויות היסוד של האדם - הזהות הלאומית, המשפחתית, המינית ועוד. כל זאת, באמצעות העצמת זכויות הפרט, הראויות כשלעצמן, באופן היוצא מכל פרופורציה, עד שבשם הסגידה להן ובאמצעותן, פועלת התנועה הפוסטמודרנית להחרבת כל ערך מוסרי אחר ולעיוות ערכים אלו עצמם.

מגפה זו מערערת את היסודות עליהם בנויה התרבות הפוסטמודרנית. יסודות שהלכו ויצאו מפרופורציה עד למצב שהם מובילים את העולם להרס הסדרים הנוהגים בו

1. מישל פוקו

תפיסת עולם זו כבר תפסה לה אחיזה של ממש בתרבות המערב, ובשנים האחרונות היא תופסת תאוצה גם בחברה הישראלית כולה. כתוצאה מכך, מתחילים להיווצר שינויים בזהויות הבסיסיות ביותר של האדם מישראל, ושאלות כמו 'מהו לאום', 'מהי משפחה' ו'מהי זהותו (המינית) של האדם', נותרות ללא מענה.

מאמר זה יעסוק במגפת הקורונה שפרצה בקרב האנושות כולה, מזווית קצת אחרת. ננסה להצביע על התהליכים שהיא יוצרת ומקדמת, ולהראות כיצד למעשה מגפה זו מערערת את היסודות עליהם בנויה התרבות הפוסטמודרנית. יסודות שהלכו ויצאו מפרופורציה עד למצב שהם מובילים את העולם להרס הסדרים הנוהגים בו, ובעיקר למחיקת צלם-אלוקים, אשר תפקידו של האדם לגלות.

חלק א

על תכליתן של רעידות האדמה התרבותיות באנושות

רב קטינא ובעל-האוב

המשנה בברכות (ט, ב) אומרת כך:

**”על הזיקין (- כוכבי שביט) ועל הזועות ועל הברקים
ועל הרעמים ועל הרוחות אומר ברוך שכחו וגבורתו
מלא עולם”**

חכמים תיקנו ברכות מיוחדות על אירועי טבע כלליים, החורגים מחוגו הצר של הפרט הבודד ומטביעים עליו את חותמם. בכך, הם מלמדים אותנו שכשם שיש השגחה אלוקית על המאורעות הקטנים שבחיינו של האדם, כך בוודאי שישנו סדר אלוקי מאחורי האירועים הכלליים וההיסטוריים שבחיי האנושות כולה, ושיש לברך על כך.

אך מהן ה”זועות” עליהן יש לברך?

”מאי זועות? אמר רבי קטינא: גוהא” (ברכות נט, א)

רש”י מסביר כי ”גוהא” זו רעידת אדמה, והגמרא, על מנת להסביר מה עניינה של רעידת האדמה ומדוע צריך לברך

עליה, ממשיכה ומספרת לנו על מקרה מיוחד שאירע לרב קטינא²:

“כאשר רב קטינא עבר בסמוך לביתו של מכשף בעל-אוב הדורש אל המתים, הורגשה רעידת אדמה. שאל

רב קטינא את בעל האוב האם הוא יודע מהי הסיבה לרעידת אדמה. ענה לו בעל האוב: בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם הוא מוריד שתי דמעות לים הגדול, וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו, וזו הסיבה לרעידת אדמה.

אמר לו רב קטינא: אתה טועה. הרי אם כדבריך, היו צריכות להיות שתי רעידות אדמה כנגד שתי דמעותיו של הקב"ה. ומעירה הגמרא: באמת היו שתי רעידות אדמה, ורב קטינא לא הודה לבעל האוב כדי שלא יטעו האנשים אחריו”

ברעידת האדמה ישנו סדר אלוקי המזעזע לא רק את עולמו של היחיד, אלא גם ובעיקר את עולמה ותפיסת עולמה של האנושות כולה בדרך לעיצובה מחדש,

כל אדם שחווה רעידת אדמה קלה וקל וחומר רעידה עוצמתית, חש עד כמה העולם שתחת רגליו מתערער. אך הגמרא כאן מביאה את סיפורו של רב קטינא על מנת להבהיר

2. בתרגום חופשי.

לנו כי ברעידת האדמה - בכל צורה בה היא מופיעה בחיינו - ישנו סדר אלוקי המזעזע לא רק את עולמו של היחיד, אלא גם ובעיקר את עולמה ותפיסת עולמה של האנושות כולה בדרך לעיצובה מחדש, כאשר כלו כל הקיצין.

שלושה יסודות באסונות הגלובליים

הרב קוק, בביאורו לדברי הגמרא הללו³, מחדד לנו שלושה יסודות בהבנת תפקידם של המאורעות השלייליים וההרסניים שבתולדות האנושות. בראשון הוא מבאר את תכליתם של מאורעות אלו המזעזעים את האנושות ואת תרבותה; בשני הוא עוסק בקשר ביניהם לבין מעמדו של עם ישראל; וביסוד השלישי הוא מציב בפנינו תמרור אזהרה מפני אותן השקפות עולם של בעלי-האוב, המביאות להרס הסדרים החברתיים הבסיסיים ביותר.

כל מאורעות ההיסטוריה נועדו לקדם את המציאות אל תכליתה האלוקית העליונה

אך תחילה, הרב קוק פותח בהקדמה לפיה כל מאורעות ההיסטוריה ובוודאי האירועים שהותירו רושם עז על האנושות, נועדו לקדם את המציאות אל תכליתה האלוקית העליונה - שהיא העמדת המוסר האנושי על מכונו באופן השלם והטהור ביותר. בנוסף, הרב קוק מדגיש כי דברים אלו נכונים במיוחד

3. עין איה ברכות ב פרק ט סעיף קלז, עמ' 189

ביחס ל"דברים שהם נראים כמכשולות בדרכי המציאות ומגרעות בבריאה".⁴ ככל שנתבונן טוב יותר על המאורעות ההיסטוריים כולם, אפילו הרעים שבהם, מתוך מבט כללי הרואה כל מאורע כשלב נוסף בדרך אל בניין המוסר האנושי בשלמותו, כך ניטיב לעכל זאת. לא ניתן להבין אירועים מקיפים ואוניברסליים כגון רעידות אדמה, מחיקת תרבויות קיימות והעמדתן מחדש, בין אם במלחמה או במגפה וכדומה, אלא בהקשר של תכלית העולם וייעודו, שהם בניין ותיקון האנושות מבחינה מוסרית.

הכרחיותם של אסונות

לאחר הקדמה זו, הרב מבאר את **היסוד הראשון** בדבריו. כך, בנוהג שבעולם ובהיסטוריה האנושית, בניין שיעור קומתה המוסרית של האנושות נעשה בדרכים חיוביות ועדינות, שנועדו לעורר את האדם להביט על דרכיו ולשפר את מעשיו תוך שימוש בכוח הבחירה החופשית שניתן לו. אך לעיתים ישנם מצבים בהם דרכים אלו אינן מועילות, משום שהבחירה החופשית של האדם מאבדת מכוחה, עד שיש צורך בקידום ההתפתחות המוסרית של בני האדם תוך שימוש באמצעים שליליים והרסניים, המותירים את רישומם העמוק בנפש האנושית.

ישנן תקופות היסטוריות בהן מתברר כי האנושות סתתה מהמגמה המוסרית לשמה ברא הקב"ה את עולמו, עד כדי כך

שכבר אין בכוחה של הבחירה החופשית של האדם להחזיר את האנושות אל התלם, בבחינת "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים"⁵. או-אז, 'נאלץ' מנהיג העולם לכוון בעצמו את התרבות והמוסר האנושיים בחזרה למסלולם הישר. כאשר התרבות הולכת לכיוון שכזה, עד שהערכים, הטבעים והסדרים החברתיים המקולקלים נקבעים באנושות באופן כה עמוק, עד שכבר לא ניתן לעקור אותם באמצעים חיוביים ועדינים מכוח בחירתו החופשית של האדם - הקב"ה 'נאלץ' להכריע כי התרבות האנושית צריכה עזרה המופיעה בצורת "מהפכה גדולה, שעוקרת משורש חלק גדול של המין האנושי עם חיי חומרו ועמהם גם כן מצב רוחו ומוסרו".⁶ לאחר מהפכה שכזו, בחומר ומתוך כך גם ברוח, מתאפשר לאנושות לשקול מחדש באופן בהיר יותר את המסלול התרבותי-מוסרי בו היא צועדת. אמנם, 'חישוב מסלול' מחודש זה נעשה כתוצאה משימוש בדרכים קשות, בלית ברירה.

מצבם של ישראל, ורעידות האדמה באנושות

עד כאן, הרב דן בשאלה מדוע ישנם רעידות אדמה ואסונות שבאים על העמים והאנושות. **ביסוד השני** בדבריו הוא עובר לדון בקשר שבין אסונות אלו למצבם של ישראל. בסוגיה זו, הרב מסביר כי מצבו הנעלה או הירוד של עם ישראל בין האומות הוא אחד מהסימנים המעידים באופן מובהק על מצבה המוסרי של האנושות כולה. עם ישראל הוא שהוביל

5. ברכות ה, ב

6. ראה הערה מס' 3

מאז ומעולם את התפתחות המוסר בקרב האנושות, ועל כן, אם למרות תרומתו הנעלה והמוסרית לאנושות אומות העולם אינן מכירות לו טובה, סימן הוא למצבה המוסרי הקלוקל של האנושות.

יתרה מכך, לעם היהודי יש תפקיד היסטורי שאינו נגמר - להוביל את העולם לייעודו, להשלמתו המוסרית. אך כשהמצפן הערכי של האנושות בעצמו הולך לאיבוד,

כשעם ישראל עצמו מאמץ לחיקו תרבויות הרסניות המדרדרות את האנושות אל תהומות מוסריים ומתכחש לשליחותו ההיסטורית, אזי האנושות מאבדת את תמרור האזהרה האחרון שבכוחו לעצור אותה, ולהעלות אותה חזרה על המסילה לבניית ערכיה המוסריים מחדש באופן חיובי וטבעי, ללא מהפכות נוראיות.

**לעם היהודי יש
תפקיד היסטורי
שאינו נגמר - להוביל
את העולם לייעודו**

כאשר עם ישראל מתכחש לזהותו, עד שהוא מאבד את יכולת הבחירה החופשית שלו⁷ שבכוחה להטות את האנושות מהמסלול אליו היא נקלעה חזרה אל המוסר והיושר, ריבונו של עולם מוריד שתי דמעות על מצבם השפל של ישראל בין האומות - המשקף את העובדה כי עם ישראל הטמיע בקרבו את אותה התרבות ההרסנית - ועל כך שהוא נאלץ להשתמש באמצעים כה קשים על מנת להחזיר את החברה האנושית

7. ראה הסבר תמציתי ביסוד הראשון לעיל.

למסלולה. שתי הדמעות מבטאות את הצער האלוקי על החורבן החומרי והחורבן התרבותי שהחברה האנושית נאלצת לעבור כדי להיחלץ מהמסלול אליו היא מתדרדרת. דמעות אלו יורדות "לים הגדול" המקיף את העולם האנושי, עד שהן יוצרות אדוות וגלי השפעה על החברה האנושית כולה, במטרה להביא לתיקונה היותר שלם.

בעל-האוב כמשל לתפיסה הפוסטמודרנית

אם כן, ראינו שרעידות האדמה והאסונות הבאים על האנושות נועדו כדי לזעזעה ולהחזירה למסלולה בדרך אל הגשמת ייעודה המקורי, כשלעם ישראל יש תפקיד מרכזי בכך. כעת, יבואר היסוד השלישי שבדברי הרב - מדוע כל בירור זה נעשה באמצעות אותו בעל-אוב, הדורש אל המתים ובז לחוקי החיים וסדריהם?

'בעל-האוב', כלומר תפיסת העולם העוסקת בנסיונות לעצב את העתיד מתוך תודעה מיסטית ולא רציונלית⁸, דוגל בניפוץ הסדרים החברתיים הקיימים, מתוך אידיאולוגיה השואפת להרס ואובדן מוחלט של כל המוסכמות החברתיות המוסריות. השקפת עולם זו מייצגת את אותם הוגי דעות,

התפיסה

**הפוסטמודרניסטית
חסרת האחריות,
מעוניינת לשבור את
כל הסדרים, הכללים,
העקרונות והמבנים
החברתיים הנוהגים**

8. ובמינוח המקובל בשפה הפוסטמודרנית: 'סימולאקרה'.

חכמי האנושות, המעלים על נס את הטענה כי "אין אמת" - אין אף מוסכמות חברתיות מחייבות - ולכן "אין דבר שידריך את מחשבותינו ורגשותינו", שהרי המצפן המוסרי לא קיים, והמסקנה האופרטיבית היא ש"אפשר לעשות כל העולה על רוחנו"⁹.

**מגפת הקורונה
העולמית מחזירה
את ערכי-היסוד
המוסריים לעולם
ומזעזעת את
יסודות התרבות
הפוסטמודרנית**

לא ניתן לתמצת באופן מוצלח יותר את האבדון התרבותי והמוסרי אליו מובילה אותנו התפיסה הפוסטמודרניסטית. זוהי תפיסת עולם חסרת כל אחריות, המעוניינת לשבור את כל הסדרים, הכללים, העקרונות והמבנים החברתיים הנוהגים, במטרה ליצור עולם

חדש שיאפשר להתיר את הרסן בפני החולשות והתאוות האנושיות ולתת דרור לכל החסרונות הטבועים באנושות.

תרבות זו מציגה את עצמה כסמל לחיים ולשחרורם, אך למעשה היא מיאשת מהאדם ומעצמה, עד שהיא שונאת את החיים ומעוניינת בעומק נפשה להרס ולהחריב אותם, וכדברי פוקו: "האדם הוא המצאה חדשה שעד מהרה יימחק כמו פנים שסותתו בחול על גבול הים"¹⁰.

9. עיין הערת שוליים מס' 1

10. מישל פוקו, המילים והדברים, עמ' 362

בין הקורונה לפוסטמודרנה

לאור שלושת העקרונות הרוחניים הללו נוכל כעת לגשת ולהתבונן בדרמה ההיסטורית-תרבותית המתחוללת לנגד עינינו, בדמות ההתנגשות בין מגפת הקורונה לתרבות הפוסטמודרנית.

להלן נראה כיצד מגפת הקורונה העולמית שפרצה לפתע לעולמנו המוחשי והתרבותי כאחד, מחזירה את ערכי-היסוד המוסריים לעולם ומזעזעת את יסודות התרבות הפוסטמודרנית. אמנם קמעא-קמעא ובהדרגתיות, אך ניתן כבר להצביע על ניצניו של תהליך חיובי זה. תהליך שאם נשכיל לזהות ולמנף כראוי וכנדרש מאיתנו, יוכל להוות משקל נגד משמעותי לכשל המוסרי אליו מובילה אותנו אותה תרבות.

**מגפת הקורונה
העולמית מחזירה
את ערכי-היסוד
המוסריים לעולם
ומזעזעת את
יסודות התרבות
הפוסטמודרנית**

חלק ב

ארבע מהשפעותיה של מגפת הקורונה על התרבות הפוסטמודרנית

1. הזהות הלאומית

מחיקת הזהויות

אחד מעקרונותיה היסודיים של הפוסטמודרנה הוא העקרון של 'פוליטיקת הזהויות' או 'טשטוש הזהויות' - כלומר "שימוש בזהויות של מיעוטים מדוכאים ככלי-גשק לפירוק 'זהויות הגמוניות' של הרוב הלאומי המדכא"¹¹. עקרון זה נובע באופן ישיר מהטענה כי התודעה האנושית מעוצבת על ידי 'הבניות חברתיות' מצד ה'מדכאים' המונעות מה'מדוכאים' להכיר את רצונם ואת זהותם הבסיסית. אך מכיוון שלא ברור לפוסטמודרנה מהי הזהות הבסיסית של האדם, היא ממשיכה וטוענת שכל הזהויות הקיימות פוגעות בביטוי העצמי של הפרט ובחירותו, שהזהויות עוצבו על מנת לדכא את הפרט, את המיעוטים ואת החלשים, באופן כזה שלמעשה הן שיוצרות את אותן ההבניות החברתיות

11. חיים נבון, כך הפכה פוליטיקת הזהויות לנשק לפירוק חברתי, אתר 'מידה'.

המדכאות את האדם ומונעות ממנו לעמוד על דעתו. במילים פשוטות, מטרתה היא למחוק לחלוטין את הזהות האנושית עצמה, על כל רבדיה.

בראש ובראשונה - את הזהות הלאומית. העולם האנושי בנוי מעמים, התרבויות השונות נבנו באמצעות עמים, והבטחון שיש לפרטים ולמשפחותיהם נעוץ בהשתייכותם לעם, המשמש כמשפחה גרעינית מורחבת. עוד משחר ההיסטוריה האנושית, מיד לאחר המבול בימי נוח, נחלקה האנושות ללאומים, "לְמִשְׁפָּחָתָם לְלִשְׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם" (בראשית י, כ). גם אצלנו ביהדות עם זה משפחה מורחבת: בית יעקב, שבטים, שהלכו וגדלו והפכו להיות עם. הסדר האנושי - זהותו, תרבותו והתפתחותו - בנוי במבנים של עמים. לכל עם יש ייעוד, ולכן גם לכל עם יש ייחוד. הגיוון הלאומי הוא המאפשר את התבטאות הגוונים הרבים של הנפש והמחשבה האנושיות.

מחיקת הזהות הלאומית משמעותה היא מחיקת מושג ה'אדם' בעצמו

לעומת זאת, תפיסה זו טוענת שהלאום הוא מקור הגזענות, מקור המלחמות ומקור כל העוולות. לשיטתה, מושג הלאום פוגע בזכויות המיעוט ובזכויות הפרט. ואם כן, אין מקום לזהות הלאומית, צריך למחוק ולטשטש אותה ככל הניתן עד שהיא תיעלם מעל בימת ההיסטוריה האנושית.

למעשה, מחיקת הזהות הלאומית משמעותה היא מחיקת מושג ה'אדם' בעצמו. האדם הפרטי, בין השאר, הוא תוצר

של התרבות הלאומית מתוכה הוא גדל. אמנם היסוד הלאומי הוא לא תכלית הכלל, וכבר ראינו עוולות שנעשו בשם העמדת הלאום כערך עליון, אך יחד עם זאת יש להבין שהתרבות והערכים המקובלים בחברה ובראשם הערכות של הכלל אל הפרט ושל הפרט אל הכלל, נבנים מתוך הזהות הלאומית המשותפת. כך, בין השאר, האנושות הולכת ומתפתחת, גם במישור המוסרי, דרך המבנים הלאומיים ותרבויות העמים השונים.

הקורונה והגבולות הלאומיים

עד פורים תש"פ דימתה לעצמה האנושות שהעולם הוא כפר גלובלי - אין גבולות, הכל פתוח, אין עמים, כל הזהויות הולכות ונמחקות - והנה הגיעה הקורונה, 'ונהפוך הוא'. כל מדינה סגרה את גבולותיה, כל פרט חזר חזרה לעמו, למדינתו ולארצו (ולא משנה אם שם הקורונה מתפשטת אף יותר), אין יוצא ואין בא מגבול הזהות הלאומית. לפתע הלאומיות פרצה אל החזית, פתאום גילו הפרטים שאת הצלתם וישועתם הם לא ימצאו באיזשהו 'כפר גלובלי', ארגון האומות

**והנה הגיעה הקורונה,
'ונהפוך הוא'. כל
מדינה סגרה את
גבולותיה, כל פרט
חזר חזרה לעמו,
למדינתו ולארצו**

המאוחדות או ארגון בריאות עולמי שיציל את הפרטים מפני מגפה עולמית. כל לאום הולך ומגן על אזרחיו, על בני עמו ומולדתו, בארץ המיוחדת להם. מתברר שכל בטחונו, עתידו

וחייו של הפרט, תלויים בעמו. שם נמצאת הערבות לחייו, שם נמצאים יסוד החיים והזהות הבסיסית ביותר שלו.

מתברר ש"גם אם ננסה לגרש את הטבע בקלשונים, הוא יחזור בענק"¹², והטבע האנושי אכן חוזר בענק. חזרה אל היסוד הלאומי עצמו.

2. הזהות המשפחתית

לאחר שכל העמים והלאומים סיימו את מבצע החזרתם של הפרטים חזרה לארצם ולעמם, הם גם רוקנו את רשות הרבים והחזירו את כולם 'הביתה', למשפחה הגרעינית. התגלה שהמשפחה היא סלע היסוד עליו בנויים חיי האדם, 'ביתו של האדם - מבצרו'. אפילו את המעגל המשפחתי המורחב לא היה ניתן לפגוש מחשש להידבקות. הגרעין המשפחתי קיבל חזרה את הכבוד המגיע לו.

העמים בנויים משפחות-משפחות. מתוך ובאמצעות המשפחות הללו נבנית התרבות הלאומית, מתעצבים הערכים העממיים ונבנה המוסר הייחודי לכל עם. הילדים קולטים כיצד ההורים מתנהגים אחד כלפי השני, ומהן השאיפות האמיתיות שלהם. לא ניתן להתעלם מהעובדות הללו כאשר המשפחה כולה מצטופפת יחד בין ארבעה קירות במשך מספר שבועות רצופים¹³. היחיד צומח אל ומתוך

12. המשורר הורטיוס.

13. אמנם, מצב זה גם העצים את המתחים בין בני הזוג והילדים והעמיד בפניהם אתגרים רבים, לרבות עלייה בשיעור הדיווחים על מקרי אלימות במשפחה. יחד עם זאת, דווקא הבעיות המשפחתיות

הזהות המשפחתית - מתוכה נבנים כל הערכים, הנורמות, המחשבות והקודים ההתנהגותיים שלו. המשפחה יונקת מהאומה והפרטים יונקים ממשפחתם; ומנגד, איש ואישה מולידים ילדים ובונים את התא המשפחתי המשמש כלבנת היסוד המאפשרת את בניין העם כולו.

**ריבוננו של עולם
מיישר את האנושות
חזרה לתלם, בכל
העוצמה. כולם
חוזרים הביתה,
למקום הבטוח
והטבעי ביותר, אל
המשפחה**

לעומת זאת, בנסיון עקר לחשוף את הזהות העומדת לכאורה מאחורי 'ההבניות החברתיות המדכאות', פוליטיקת הזהויות ניסתה ומנסה להפקיר את הבית, תוך נסיון למחוק את האידיאל המשפחתי המשמש כעוגן יציב לאדם ולזהותו, בעתות שלום ובעתות סערה. כך למשל תפיסות עולם דוגמת 'המשפחה

החדשה', 'פוליאמוריה' ו'זוגיות פתוחה' - שבשפה של תורה ומוסר משמעותן היא 'היתר ללא תנאף' ו'ניאוף בהסכמה' - מסתובבות להן בחלל התרבות האנושית ללא שאף גורם משמעותי יעמוד בפרץ ויצביע על השחיתות המוסרית וההשלכות הערכיות של תפיסות עולם אלו.

השונות שהתעוררו בתקופה זו הן הקוראות לנו למחשבה מחודשת על חשיבותה של המשפחה ועל הצורך בהשקעת המשאבים הנדרשים בטיפוחה וביסוסה.

כל הנסיונות למחוק את היסוד המשפחתי הם ביטוי לתהליך הדה-קונסטרוקציה של הפוסטמודרנה. והנה, ריבונו של עולם מיישר את האנושות חזרה לתלם, בכל העוצמה. כולם חוזרים הביתה, למקום הבטוח והטבעי ביותר, אל המשפחה.

3. מהנאות למשמעות

שלוש קומות באדם

התובנה השלישית ההולכת ומתגבשת מתוך מגפת הקורונה, נוגעת לדיון העמוק אודות 'הייעוד האנושי', אליו התייחס בהרחבה סרן קירקגור, הפילוסוף הדני.

קירקגור תיאר את האדם כבעל שלושה דחפים יסודיים, המסודרים באדם כמגדל בעל שלוש קומות. הדחף הנמוך ביניהם הוא התשוקה למותרות, הנאות וסיפוק; הקומה מעליו, המשמעותית ומרכזית יותר, היא דחף הקיום (exist) - הכולל את הפרנסה, התולדה, ההמשכיות והאחריות; ואילו הקומה העליונה היא קומת הייעוד האנושי, מציאת המשמעות בחיים. או בתמצית - הנאה, קיום, משמעות¹⁴.

תיאור זה של האדם המחפש משמעות מתנגש חזיתית עם התפיסה הפוסטמודרנית. זאת, מכיוון שתפיסה זו טוענת ש'אינן אמת, הכל סובייקטיבי ולכן כל אחד יבנה לו עולם

14. בספרות המקצועית מונחים אלו ידועים כ'שלושת מעגלי הקיום' - המעגל האסתטי, המעגל האתי והמעגל הדתי.

ערכים משלוי', כאשר המשמעות היא שאין אמת וממילא אין 'נכון' או 'צודק', ואין דבר אליו ראוי לשאוף. שהרי כל הדעות, כל המחשבות, כל המעשים, כל הגחמות, הכל שווה איש לרעהו'. בכך, היא מחקה מהאנושות את השאיפה לגדולות, את השאיפה המוסרית למשמעות ולגילוי צלם אלוקים שבאדם.

**איננו מתנגדים לחיים
נעימים ונוחים, אך
צריך להיזהר
שהם לא יהפכו
לחטרת החיים**

כאשר הרצון לחיות ולהנות הוא העיקרון שמוביל את האנושות, וסולם הערכים המוצב ארצה וראשו בשמים מושלך ארצה עד שכל הערכים שווים ואין ערך החשוב מחברו - השאיפה להתקדם מעלה מבחינה מוסרית אובדת לאנושות, והגבולות העוצרים את האדם מלהתדרדר

מטה נמחקים. במצב כזה, האדם שוכח את אלוקיו, הוא שוכח שיש בו חלק עליון ששואף מעלה, לגילוי הקומה המוסרית-רוחנית של צלם אלוקים שבאדם. כך הולך האדם ומאבד את עצמו ואת זהותו האנושית, עד שקומת הבסיס הנמוכה של חולשות, אנוכיות, גסות ופראות הטמונות בו, משתלטת עליו ומשפילה את כבוד האדם האמיתי, גם אם הוא לא מפריע לאף אדם אחר לחיות את חייו.

כבוד האדם או חירות?

'כבוד האדם' אין משמעותו מימוש דחפים ללא כל קריטריון מוסרי. כבוד האדם משמעותו החובה לחשוף ולהוציא אל

הפועל את צלם אלוקים שבנו. את הכבוד שבאדם, צלם אלוקים שבו, ניתן לחשוף רק באמצעות בלימת הדחפים הנמוכים שבאדם, כשאת בלימת החולשות האנושיות הללו ניתן לבצע רק על ידי הבחירה החופשית השואפת לבנות את הקומה המוסרית העליונה באדם. המשמעות האמיתית של 'כבוד האדם' היא הטלת מגבלות על החולשות האנושיות שאינן מכבדות אותו, וחשיפת היסוד האלוקי שבו, שמשמעותו היא גילוי השאיפות הגדולות והמידות המוסריות הטמונות באדם.

'כבוד האדם' המדומה, המתיר כל רסן כלפי האדם עצמו ונותן דרור לכל חולשה מוסרית בשם החופש והחירות - הוא אינו 'כבוד האדם' כי אם שפלות האדם.

למעשה, הטענה לאובדן האמת והמשמעות בחיים מדגימה לנו באופן מאלף את דבריו של

קירקגור, האומר שבהעדר משמעות לחיים האדם נשאר עם קומות הקיום וההנאה בלבד. במצב זה, לדבריו, הקיום, במקום להיות שלב בדרך אל המשמעות והייעוד, הופך למשרתן של ההנאות והמותרות, ההופכות להיות מטרת החיים וייעודם.

בנקודה זו, חשוב לציין שהתורה אינה מתנגדת לכך שהאדם ייהנה בחייו ואף ירכוש מותרות. איננו מתנגדים לחיים

**בבת אחת, בן-לילה,
כל תרבות השעשועים,
ההנאות והריגושים
נסגרה, והאנושות
כולה נותרה עם קומת
הקיום בלבד, כל עולם
המותרות נגדע באחת**

נעימים ונוחים, אך צריך להיזהר שהם לא יהפכו למטרה שסביבה החיים כולם סובבים.

הקורונה - מחסום לדחף ההנאות

שוב, לפתע הבליחה הקורונה לחיינו. בבת אחת, בן-לילה, כל תרבות השעשועים, ההנאות והריגושים נסגרה, והאנושות כולה נותרה עם קומת הקיום בלבד, מרוכזת בכל מאודה רק בה. כולנו מתפללים ומקווים שקומת הקיום הבסיסית שלנו תחזיק מעמד - הפרנסה והבריאות, 'החיים עצמם'. כל עולם המותרות נגדע באחת.

**על האדם לזכור מי
עומד מאחוריו ודוחף
אותו קדימה.
האדם אינו מסוגל
ולא נועד להחליף את
הבורא, עליו למלא
את התפקיד שניתן
לו ולהביא את העולם
להשלמתו החומרית,
המוסרית והרוחנית,
בצניעות**

כשתרבות המותרות על שלל גווניה נסגרת וכולנו יושבים ספונים בבתים ומרוכזים בעצמנו, מאליה מתעוררת השאלה 'לשם מה אנו נמצאים וקיימים בעולם?' הרי אם קומת ההנאה הנמוכה אינה מתאפשרת, אזי לשם מה נותרה בנו קומת הקיום?

בהקשר זה, הקורונה היא רעידת אדמה של ממש המטלטלת את העולם התרבותי כולו. היא מזעזעת את האדם וגורמת לו לתהות על ייעודו ותפקידו בעולם, לשם מה הוא קיים - כדי לשרת את הרבדים הנמוכים שבו או כדי לעלות מעלה אל הקומה המוסרית והרוחנית הראויה לו?

4. צניעות

גאוותו של האדם

הנקודה האחרונה, היא העמדת האדם במקומו והפיכתו לצנוע קצת יותר. האדם המודרני חשב שהוא יכול להחליף את הבורא, שאין דבר שיעמוד בפני העוצמה הטכנולוגית, "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹⁵ הפכה לסיסמת האנושות. על גביו ולעומתו, האדם הפוסטמודרני טועה לחשוב שבכוחו 'לברוא' אדם חדש. והנה, לפתע הגיח לו נגיף קטן של קורונה וכופף בבת-אחת את ידה של האנושות, תוך שהוא משבית את מרבית הפעילות העולמית וגורם לאנושות לתהות מחדש על הכיוון אליו היא צועדת.

גם אנחנו מאמינים בכך ש"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", אין ספק שבמהלך ההיסטוריה האדם פעל גדולות ונצורות. אך אנו זוכרים גם את הפסוק שבא מיד לאחריו: "וזכרת את ה' אלוקיך, כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל"¹⁶. עלינו לזכור מהיכן שואב האדם את כוחותיו - מתוך השאיפה אל המשמעות והייעוד ואל המקור האלוקי של האמת האובייקטיבית, המוסר והשאיפות עצמן.

אנחנו בעד הקידמה הטכנולוגית והחכמה האנושית, אבל אנחנו גם בעד הצניעות האנושית. ריבוננו של עולם חפץ בטובת האדם ולכן הוא העניק לו את היכולת והחכמה לפתח

15. דברים ח, יז

16. שם, יח

את העולם ולשכללו. אך יחד עם זאת, על האדם לזכור מי עומד מאחוריו ודוחף אותו קדימה. האדם אינו מסוגל ולא נועד להחליף את הבורא, עליו למלא את התפקיד שניתן לו ולהביא את העולם להשלמתו החומרית, המוסרית והרוחנית, בצניעות.

חלק ג

תפקידו של עם ישראל

המצפן המוסרי

מגפת הקורונה גרמה למשבר עצום, אך גם הביאה לפתחנו הזדמנות נדירה. לפתע כל החכמה האנושית האדירה כמעט ונאלמת דום אל מול נגיף קטן, שמערער את הנחת היסוד שביכולת האדם לשלוט בעולם.

מכיוון שריבונו של עולם אינו חפץ בהרס עולמו, כי אם בחשבון נפש שיביא את האדם להכיר את ייעודו ותכליתו בעולמו - הרי שלעם ישראל, שנועד להיות המצפן המוביל של האנושות, יש בעת הזאת אפשרות נוספת, לממש, לפחות באופן חלקי, את תפקידו ההיסטורי.

**מגפת הקורונה גרמה
למשבר עצום, אך
גם הביאה לפתחנו
הזדמנות נדירה. לפתע
כל החכמה האנושית
האדירה כמעט ונאלמת
דום אל מול נגיף קטן,
שמערער את הנחת
היסוד שביכולת האדם
לשלוט בעולם**

מאז ומעולם העם היהודי היווה מגדלור מוסרי למין האנושי. זאת, לא רק מכוח תורתנו אלא גם מכוח הטבע הישראלי עצמו - "שלושה סימנים יש באומה זו: הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים"¹⁷. הלאומיות הישראלית שונה מהלאומיות של שאר אומות העולם, אין בה את האגואיזם הלאומי האנוכי שבגיננו שאר העמים מעוניינים לפגוע בעמים אחרים

או באזרחיהם שלהם (פשיזם) או בשניהם גם יחד. בעם ישראל מאז ומעולם תכונות הטוב והחסד יונקות מהתרבות הלאומית, מהתורה ומהאופי הלאומי הישראלי המעוניין להיטיב לכל העמים ללא יוצא מן הכלל. על גבי הטבע הישראלי מגיעה תורת ישראל. המוסר האלוקי, המשמש כמצפן לאנושות, אינו משתנה עם האופנות והתרבויות העוברות וחולפות להן. תורת מוסר שמגלה את צלם אלוקים שבאדם היא נצחית ויציבה. היא מכירה בחולשות האדם

**תורת ישראל היא המצפן
המוסרי של האנושות,
ועם ישראל מחזיק במצפן
הזה. ראוי לנו להיות
לא רק עם המוביל את
התפתחות הטכנולוגיה
העולמית, אלא גם
עם הזוכר את ייעודו
בהתוויית הכיוון המוסרי
של האנושות**

והיא גם יודעת לעצור אותן מלהתפרץ, באמצעות הצבת גבולות והעצמת החוזקות המוסריות שבאדם.

תורת ישראל היא המצפן המוסרי של האנושות, ועם ישראל מחזיק במצפן הזה. ראוי לנו להיות לא רק עם המוביל את התפתחות הטכנולוגיה העולמית, אלא גם - כפי שהיה מאז יציאתנו ממצרים ולאורך אלפי שנות ההיסטוריה האנושית ועד לשיבתנו לארצנו בדור האחרון - עם הזוכר את ייעודו בהתוויית הכיוון המוסרי של האנושות. עלינו לזכור מדוע יצאנו ממצרים ולשם מה אנחנו חוזרים כיום לירושלים.

”כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים”¹⁸. ייתכן וזו הבשורה הגדולה שעוד עתידה לצאת מתוך המהומה האנושית הכללית הזאת. ולוואי ונזכה למלא את ייעודנו ושליחותנו לטובת העולם והמין האנושי כולו, שלא רק מתוך מגפה ורעידת אדמה כלל-עולמית שכזו, כי אם מתוך מהלכים מוסריים חיוביים בלבד.